

FRANTIŠEK HRUBÝ (1887—1943)

Letos vzpomínáme stého výročí od narození významného českého historika Františka Hrubého. Narodil se 21. srpna 1887 ve Strukově na Šternbersku. Po studii na olomouckém gymnáziu se odebral na filozofickou fakultu Univerzity Karlovy, kde v letech 1908—1912 působil jako asistent v tamním historickém semináři. V červenci 1915 na této fakultě dosáhl doktorátu filozofie.

Začátkem března 1920 nastoupil v Brně do služeb Zemského archivu ve funkci adjunkta, od března 1927 se stal ředitelem této významné instituce. Před tím se v roce 1924 habilitoval na nedávno založené filozofické fakultě brněnské univerzity, od r. 1931 se na ní stal mimořádným profesorem a od r. 1936 jejím řádným profesorem. Poté přešel z archivu trvale na fakultu. Uplatnil se na ní jako znamenitý odborník pro západoevropské a středoevropské dějiny 16. a 17. století. Působil zde až do násilného uzavření našich vysokých škol, kdy byl poslán do důchodu s citelně sníženými požitky. Zemřel 10. února 1943, jen několik málo dní poté, co se dověděl o katastrofální porážce fašistických vojsk v bitvě na řece Volze.

Vyhraněný zájem o dějiny projevil již jako gymnazista, kdy na stránkách Selského archivu uveřejnil několik vlastivědných článků o dějinách severní Moravy. Zájem o rodný kraj je pozorovatelný v řadě dalších jeho prací, všimajících si kromě jiného otázky poněmčování severní Moravy v minulosti. Interes o rodný kraj se projevil zejména v jeho knize Severní Morava v dějinách. Jejího vydání se již však nedožil. Do tisku ji připravil a r. 1947 v Brně vydal Jindřich Šebánek.

Kromě tradičních podnětů ke zkoumání náboženských dějin získal Hrubý za studií v Praze též cenné impulsy a zájem o hospodářské dějiny, jejichž pěstování se na pražské fakultě začalo rozvíjet teprve od přelomu minulého a našeho století. Projevilo se to v Hrubého studii věnované rozsahu a výnosu velkostatku olomouckého biskupství v letech 1636—1657 (Agrární archiv 1917), dále ve stati o moravské šlechtě, jejím jmění a náboženském vyznání v roce 1619 (ČMM 1923) a zejména pak v synteticky pojatém pojednání „Z hospodářských převratů českých v 15. a 16. století“ (ČCH 1924), které ve své době bylo cenným příspěvkem k objasnění působení ekonomického činitele v dějinném vývoji naší vlasti v předbělohorském období. Ekonomickým otázkám je věno-

vána též další autorova stať „Odhady konfiskovaných moravských velkostatků 1622—1623) (ČMM 1927). Cenné informace ekonomické povahy najdeme též v reprezentativní publikaci „Moravské zemské desky z let 1348—1642“ (Brno 1931). V ní na třistaletém vývoji kromě jiného poukázal na postupné zmenšování královské (resp. markrabské) pozemkové držby v zemi a naopak na růst latifundií v rukou vysoké šlechty na Moravě.

Hrubého zajímalo rovněž postavení venkovského lidu, jak tomu navzděčuje jeho práce „Selské a panské inventáře v době předbělohorské“ (ČCH 1927), jakož i několik dalších příspěvků.

Náboženské dějiny představovaly ovšem v Hrubého vědeckém úsilí nemálo důležitou složku. Proto již uprostřed 1. světové války uveřejnil v letech 1916 až 1917 na stránkách ČCH na pokračování větší studii „Církevní zřízení v Čechách a na Moravě od X. do konce XIII. století a jeho poměr ke státu“. Ovšem nepoměrně více zájmu u něho vzbudily náboženské otázky v 16. a 17. století. Zaujaly jej zvláště osudy našich nekatolíků v naznačeném období, jejich styky s evangelickými souvěrci v Německu, Švýcarsku a ve Francii. Mnoho pozornosti věnoval otázkám příslušníků jednoty bratrské, luteránům a kalvinistům, dále také působení novokřtenců u nás, především na jižní Moravě. Z dotčených prací si připomeňme „Luterství a kalvinismus na Moravě před Bílou horou“ (ČCH 1934—1935) a dále stať o blahoslaveném Janu Sarkandrovi (ČCH 1939), v níž podrobil ostré, avšak spravedlivé kritice sarkandrovský mýtus právě v době, kdy katolické kruhy se pokoušely rozvinout kampaň za Sarkandrovo svatořečení. Hrubý tím v našich katolických kruzích vyvolal takový hněv, že jej pak za to neváhaly napadat dokonce i z kazatelen.

Ovšem Hrubého hlavní úsilí se soustřeďovalo na sledování a objasňování profilujících tendencí v průběhu 16. a začátkem 17. století směřujících ke katastrofě na Bílé hoře. V neúnavné práci podstatným způsobem obohatil naše dosavadní vědomosti o této tragické dějinné události a zejména pak podílu Moravy při tom. Nemálo nových informací k onomu komplexu otázek přinesl Hrubý již ve svých pracích věnovaných náboženské problematice. K tomu přibyla řada dalších publikací, v nichž přinesl kupř. mnoho nových podrobností o činnosti Matyáše Thurna, jednoho z předních činitelů stavovského povstání v Praze. Z knih zasvěcených průběhu vlastního povstání je nepochybně nejznámější a zároveň nejzávažnější Hrubého monografie o vůdci odboje na Moravě vydaná pod titulem „Ladislav Velen z Žerotína“. Vycházela nejprve na pokračování v letech 1929/30 v ČCH a poté byla publikována jako samostatná kniha. Hrubý zde dal plně za pravdu angažovanosti Ladislava Veleny v povstání a zároveň podrobil ostré kritice postup jeho strýce Karla staršího ze Žerotína, který zavinil opožděné připojení Moravy k povstání a značně tak přispěl k celkové porážce povstání. Hrubý plným právem zdůraznil, že přes velké chyby, jakých se vůdcové v Praze dopustili v přípravách k povstání, bylo tehdy přece jen historickou povinností Moravy připojit se k povstání od samého začátku.

Velmi cenný shromážděný materiál Františkem Hrubým byl zveřejněn v edici korespondencí pod názvem „Étudiants tchèques aux écoles protestantes d'Europe occidentale à la fin du 16e et au début du 17e siècle“, kterou ve Spisech filozofické fakulty v Brně v r. 1970 vydala jeho dcera Libuše Urbánková-Hrubá. Edice podává cenné zprávy o studiu našich mladých lidí na západoevropských protestantských učilištích na přelomu 16. a 17. století.

K pobělohorskému vývoji na Moravě skýtá zajímavý a užitečný pramenný podklad Hrubého dvousvazková edice „Moravské korespondence a akta z let 1620—1636“ (Brno 1934—1937).

Zájem vzbudí též nepochybně práce připravená z Hrubého pozůstalosti ke stému výročí jeho narození jeho dcerou Libuší. Je věnována pestrým životním osudům moravského barokního kavalíra Lva Viléma z Kounic (1614—1655), o němž toho u nás zatím poměrně málo víme.

Životní dílo Františka Hrubého, který zemřel ve věku pouhých 55 let, zasluží nepochybně pozornost. Přestože ke svému výzkumu používal metod obvyklých pro buržoazní dějepisectví, najdeme v jeho celkem liberálně pojatých pracích leccos zajímavého a užitečného, hlavně po faktografické stránce. Byl kritický jak ke katolickým, tak i k protestantským autorům. Není ostatně náhoda, že z řady studentů odchovaných v jeho semináři se stali později marxisté, kteří podnes s povděkem vzpomínají na svého učitele, který je naučil základem seriózní badatelské práce v našich i světových dějinách.

Bedřich Šindelář

